

laten de Friesche predikanten hun gang gaan, ze staan aan de Slomp ruimte af in hun orgaan, doch ze handhaven de schorsing van Schilder. Het is alleen de volslagen willekeur der synodes, waaraan de Friezen en de Slomp de verlenging van hun ambtelijke positie danken. Het is nu niet ruimer in de kerken dan in 1944, doch er wordt met 'recht gesold, er wordt met twee en meer maten gemeten. Doch het is me een raadsel, hoe de genoemden het onder dit régime der rechteloosheid kunnen harden. Ze reken hun ambtelijk leven alleen bij de gratie van het geknoel. Ik begrijp niet, dat ze profiteren van de rechteloosheid, dat ze dat willen, en ondertusschen den één na den ander (ds Meijerink, ds v. d. Waal) het slachtoffer laten worden. Daarom helpt ook niet de belijdenis: zij hebben gezondigd, doch alleen maar de openlijke verzekering: wij doen aan die zonden niet langer mee. Tenslotte vraagt Christus geen noodkreten over anderen zonden, doch het belijden en laten van eigen zonden.

6. „Redt de jeugd!“ Inderdaad, ds Slomp, redt de jeugd van alle humanistische beweging onder een christelijk vernisje. Ze zullen het zwaar te verduren krijgen, en ze zullen de verleiding der leugen en het raffinement der ongerechtigheid alleen kunnen weerstaan, als we in de kerk ze opvoeden bij en tot de klare profetie en het simpele recht. Maar waarom voedt U de jongelui dan in de kerk nog op bij de geraffineerde vervangingsformule van 1946, een stuk van het zuiverste synodalisme, alleen overgoten met een „berwaard“ vernisje? Waarom laat U ze dan langer leven in een klimaat, waar bijna niemand de kerkleer en het kerkrecht nog serieus neemt?

Terwille van de jeugd niet het minst worde Frits de Zwerver in de kerk weer Frits, de hërder!

B. HOLWERDA.

DE KERK NA TWEE BEVRIJDINGEN.

(Wat hier volgt is de tekst eener toespraak, die ouder gewoonte door den pro-rector der Theologische Hoogeschool werd gehouden bij de sluiting van de colleges van den loopenden cursus. Aangezien ditmaal de beurt aan ondergeteekende was, zijn wij zoo vrij de toespraak hier op te nemen. K. S.)

Mijne Heeren,

Precies honderd-twee-en-dertig jaren is het geleden, dat te Waterloo de vereenigde legers van Engelsen, Pruisen en Nederlanders Napoleon begonnen te verslaan, en daarmee werden instrumenten in Gods hand, die Europa's lot voor langen tijd kwam wend. „De Hervormde Kerk“, d.w.z. het „Weekblad van den Hervormden Raad voor Kerk en Publiek“ van 14 Juni j.l. merkt op zijn frontpagina op: „Deze week valt de Herdenking van den slag bij Waterloo; als vanzelf doet dit speuren naar overeenkomst en onderscheid van ons kerkelijk leven na twee bevrijdingen“. Een hoofdartikel is dan ook aan dit onderwerp gewijd. Het is ondertekend: G. Ph. Scheers te Rotterdam-Delfshaven.

Dit artikel herinnert allereerst aan de herdenking

van de „gezegende“ kerkhervorming, zooals in 1817 ds I. J. Dermout haar poogde te leiden. Spreker was secretaris der hervormde synode, en gaf voor deze gelegenheid wat men destijds een „leerede“ noemde over 2 Tim. 1:17: „want God heeft ons niet gegeven een geest der vreesachtigheid, maar der kracht en der liefde en der gematigdheid“. Terecht legt de schrijver van het artikel den vinger bij het woord „gematigdheid“. „Zoekende naar trefwoorden voor dezen tijd“, aldus schrijver, „dringt zich 't eerst de term gematigd aan ons op. Men wilde vóór alles gematigd zijn..... Men was gematigd vooruitstrevend en gematigd orthodox..... Een even groote afschuw als van..... nieuwlichterij had men van „het dogmatismus der oude kampvechters voor Geneefse rechtzinnigheid“.

Het schijnt ons nuttig, hier terug te gaan tot den grieksch tekst. Dat het daar voorkomende woord „soophrosuné“ met het begrip „gematigdheid“ in zooveel aangeduiden zin niets te maken heeft, is ons allen duidelijk. Calvijn merkt ter plaatse op, niet, dat een stichtelijk aangekleed gebrek aan ijver de krachten temperert, maar, dat de ijver om te stichten de kracht temperert, d.w.z. bestuurt, leidt, bestiert. Goed stuurman immers op het schip is niet hij, die tot alle stokkers altijd zegt: alle vuren temperen, doch die, om recht op 't doel af te gaan, alle vuren dienstbaar maakt aan de doelbereiking. Dewelke ditmaal is: de opbouw van de kerk.

Maar in den gedachteneyclus van de „gematigden“ uit het begin der negentiende eeuw bleef „temperen“ de eenige manier van „tempereren“. Vandaar, en nu geven we weer het woord aan „De Hervormde Kerk“, dat hun koers volkomen, d.w.z. ongetemperd, anti-dordtsch was. Dordrecht 1618—1619 was — zoo vond men — niet „bedaard“ genoeg geweest. De dordtsche zonde-waardeering was onbeheerscht; dus gold hetzelfde van de dordtsche verzoeningsleer, en Schriftbeschouwing, en christologie, en kerkregering en kerk-politiek. Typische uittaling van dezen geest, tevens van zijn zedelijk bederf, was de nieuwe proponentenformule, die sprak van de „leer, welke overeenkomstig Gods heilig Woord in de aangenomen formulieren van eenigheid is vervat“. De dubbelzinnigheid van deze formule springt in het oog; de een kon eruit lezen, aldus schrijver, dat de formulieren overeenkomstig Gods Woord zijn en daarom hoog te houden zijn; de ander, dat de belijdenis te eeren is voor zoover ze overeenkomstig Gods Woord is. Het was een directe aanslag op Dordt; niet eens „sujaviter in modo“, d.i. niet eens „zachtkens“ in de manier, maar „insidieus in modo“, listig in de „methode“, en zoo recht „fortiter in re“, d.w.z. heelemaal niet-bedaard, maar met gecamoufleerde heftigheid afgaande op een doel; dat doel was: de methodische, onprofetische afwijzing van Dordrechts profetische erfenis. Het toenmalige geslacht, hoewel het krachten zijn improductiviteit in het stuk van den kerkelijken opbouw uiteraard geneigd was tot de zooveel eigen zonden bedekkende vlucht in de herdenkingsdrift, kon het toch niet over zich verkrijgen, de Dordtsche synode, twee eeuwen na haar kerkhistorisch

en oecumenisch compareeren voor het front der kerk, te herdenken. De Schotsman, die het toch gewaagd had, een „eerezuil“ voor de dordtsche synode op te richten, werd gansch ongemodereerd eraan herinnerd, dat „het publiek“ (!) hem bezoldigde om liefde en vrede te verkondigen; en kijk, nu was hij zijn medebroeders, die niet dordtsch dachten, „uit louter moedwil“ en bepaald „kwaadaardig“, en met misbruik (!) van de vrijheid van drukpers, te lijf gegaan.

Wat „De Hervormde Kerk“ hier citeert, is maar een enkel detail uit de periode na de bevrijding van de fransche overheersching; maar het laat zich toch geheel incorporeeren in het beeld, dat prof. Deddens in enkele artikelen over diezelfde periode, vergeleken met onzen tijd, heeft geteekend in „De Reformatie“, na de bevrijding uit de duitsche tyrannie.

Geen wonder, dat we de ooren spitsen, als de auteur van gemeld artikel in het blad van den Hervormden Raad voor kerk en publiek nu zijn aandacht geeft aan de vergelijking met den toestand „der kerk“ na den franschen tijd met dien na de duitsche nazi-periode. Ziet hij overeenkomst? Of verschil? Zijn antwoord is, dat men wel gemakkelijk en vlot tusschen beide perioden een gelijkenis kan constateeren die opvallend is. Maar hij is toch van oordeel, dat men zulks slechts dan kan doen, als men zijn gevoel voor geestelijke nuanceeringen moedwillig uitschakelt. „Moedwillig“, — ook Schotsman kreeg dat woord te verduwen. Schrijver meent in gemoede betekenissenvolle verschillen tusschen beide perioden te zien, en dan zulke, die het beeld van „de“ kerk in de na-duitsche periode ten goede mogen komen. We zullen hem aanhooren en meteen vragen, of we hem kunnen bijvallen, voor wat „zijn“ kerk betreft.

Hij zegt: „in 1815 het rustige besef, dat de menschelijke rede en de goddelijke openbaring 't toch wel goed met elkaar kunnen vinden; in 1945 de sterke klemtoon op 't paradoxale karakter van het geloof“. Maar wij zien de dingen anders. Juist als we vragen: kan en wil men „Dordt“ verdragen? Wij zeggen het dan zóó: in 1815 liberalistische nivelleering van het principiele verschil tusschen orthodoxie en modernisme; en in 1945 vermomd-liberalistische, hoewel in schijn anti-liberalistische principiele nivelleering van dit verschil, onder aanwending van de categorie der principiele paradoxie.

Schrijver vervolgt: „in 1815 de betrouwbaarheid van de Bijbelschrijvers; in 1945 de overtuiging, dat daarop wel allerminst de autoriteit van het Woord Gods gegrond mag worden“. Wij stellen de dingen anders: in 1815 een schuchter vluchten in een nauwelijks geformuleerde contrastteering van „Woord Gods“ en „bijbel“, en als verlokkelijk surrogaat voor wat daarmee de belijdende kerk ontnomen was de positieve uitspraak, dat in den bijbel — o.g. de bijbelschrijvers — Gods Woord toch óók wel een of andere „gestalte“ had aangenomen; en nu in 1945 een wijsgeerig-methodologische fundeering, niet zonder hubris¹⁾ voorgedragen, van dit negatieve zoowel als van dit positieve denkresultaat, onder opheffing

¹⁾ „Hubris“ = hoogmoed.

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELIJKE SCHETSEN

OM HET HART DER REFORMATIE, XVIII.

Het woord bevat alle beloften Gods, en het geloof neemt ze alle aan. De inhoud van het woord is Christus, de gansche Christus.....

Dr H. Bavinck.

DE DOOP VERZEGELT NIET „ONDERWERPELIJKE GENADE“.

De doop verzegelt naar Wormser's opvatting de beloften Gods. Meer niet. Minder niet. Anders niet. Door „het Sacrament des Doops“ worden „de waarheid en getrouwheid Gods in Zijne beloften, welke door het Woord geopenbaard worden, verzegeld, opdat de zondaar in zijne toenadering tot den Heere, een vasten grond van vertrouwen zal hebben“. Uitdrukkelijk verzekert Wormser, dat de doop niet iets in of van den mensch verzegelt. Deze waarheid is voor hem zoo fundamenteel, dat met het al of niet handhaven ervan het sacrament staat of valt. Het is immers de „aard“ en de „natuur“ van het sacrament, dat het niet iets verzegelt „van, maar aan dengene, die het ontvangt, en van dengene, die het geeft“. De doop, of ze aan kinderen of aan bejaarden welke niet tot de kerk behooren wordt toegediend „verzegt nooit hetgeen de mensch reeds in zichzelf bezit, maar altoos hetgeen hij in God hebben kan en heeft. En het geloof bestaat niet in een zien op het eerste, maar in een zien op het laatste.

Juist daardoor heeft de doop het karakter van een zegel en onderpand, en is hij het beginsel en de aan-

vang van de verbondsbetrekking tusschen God en den mensch, en van een leven, dat zijn grond heeft in den dood en de opstanding van CHRISTUS.²⁾

Wormser's gedachten omtrent dit fijne puntje in de doopsleer worden heel doorzichtig als hij er op wijst, dat de leer van den doop en vooral van den kinderdoop — en dus ook de formulieren van de Gereformeerde Kerken — onverstaanbaar zijn, „tenszij men ze voorwerpelijk (objectief) en niet onderwerpelijk subjectief opvat“.

Wanneer Wormser dit zegt propageert hij allereerst een steriel objectivisme. Het objectivisme immers ziet en ontvangt de waarheid Gods als een „ding“, dat men aanpakken en neerleggen kan en waarmee men tenslotte doen kan wat men wil. Maar zulke opvattingen zijn Wormser totaal vreemd! Wat hij hier „voorwerp“ noemt is Gods levende, krachtige waarheid; Gods werkzame woord en belofte; het alle gedoopten totaal en radicaal aangrijpende verbond des HEEREN. Daarom kan hij schrijven: „Alleen het voorwerp des geloofs, (de waarheid), heeft een vruchtbaar makende kracht, en door haar moet het onderwerp, (de mensch), vruchtbaar gemaakt worden, wanneer zij door het geloof overgaat en ontvangen wordt in het hart“.

In heel zijn boek vecht Wormser tegen de miskenning van de zooveen genoemde realiteit. Hij heeft de zonde van het zich concentreren op „de onderwerpelijke waarheid“ diep gepeld en de ellende, welke dit kwaad met zich meebrengt met ontzetting aanschouwd! „Velen meenen — zoo waarschuwt hij met klem — dat zij geloovigen zijn, wanneer, of omdat zij gelooven mogen dat zij geloovigen zijn. Dit is in zich zelf, in het onderwerp, gelooven; terwijl wij geroepen worden te gelooven in den Drieëenigen God, het voorwerp des geloofs“.

Wanneer nu God den doop laat bedienen zet Hij een zegel op deze „voorwerpelijke waarheid“. In zijn

doop verzegelt de HEERE zijn woord, zijn belofte, kortom: het voorwerp des geloofs en nooit of te nimmer het onderwerp daarvan, den geloovenden mensch of iets in of van hem!

„De doop, het zij die aan bejaarden of aan kinderen bediend wordt, verzegelt ons dan ook nooit dat wij geloovigen zijn, maar wat wij in God hebben.“

Of wij gelooven, of wij God liefhebben, wordt ons nooit door den Heer gezegd; maar de Heer verlangt dat wij het aan Hem zullen zeggen en belijden.

Hij zegt en verzegelt wat Hij voor ons wil zijn, — en wacht langmoedig op ons antwoord.

De bejaarden- en de kinderdoop zijn in dit opzicht volstrekt hetzelfde.³⁾

Wie den doop ziet als een verzegeling van „onderwerpelijke genade“ is principieel een baptist en hij maakt den doop tot een ceremonie waar van men nooit weet of men ze mag toedienen en die bovendien alle kracht en betekenis mist!

„Indien de doop het bezit van onderwerpelijke genade verzegelde, zou men met de toediening moeten wachten tot dat onderwerpelijke genade onfeilbaar zichtbaar was.“

Maar die onfeilbare zichtbaarheid zou, inzonderheid ook voor hem die den doop toedient, altoos uitblijven, omdat niemand onfeilbaar van eens anders genade staat verzekerd kan zijn.

Daarom is het gevoelen der baptisten, wanneer zij door den doop onderwerpelijke genade verzegelen en daarom alleen bejaarden doopen willen, verkeerd; vermits niemand dan de bejaarde zelf weten kan of hij genade bezit en geloof. De omstanders wachten tot dat hij het hun zegt, en nemen zijn belijdenis ter goeder trouw aan.

Wanneer hij op grond van onderwerpelijke genade zich doopen laat, ontvangt hij geen zegel van God, maar verzegelt hij zichzelf. Dat zegel zal dan

¹⁾ Bijdragen, p. 34.

²⁾ De Kinderdoop, p. 50.

³⁾ Idem, p. 49.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

VAN RULER-BARTH — MILLIOENPLAN.

Hoorn, 23 Juni 1947.

Hooggeachte Redactie,

Voor ieder onzer in Hoorn kwam het anti-miljoenplan-advies in de Reformatie van Zaterdag j.l. volkomen uit de lucht vallen. Is het mogelijk, dat nader verklaard wordt, waarom dit advies zoo plotseling verscheen? Sommigen noemen dit advies verkeerd, zeggen dat kwesties als deze geheel op de kiesverenigingen moeten worden uitgevochten, zonder zulk een dringend advies; anderen vermoeden dat hier wat achter steekt.

De argumenteering van het feit, dat tegen den steun aan het miljoenplan wordt geadviseerd, spreekt mij persoonlijk wel toe; evenwel moet ik toegeven, dat het ook mij verbaasde, dat niet eerst een voorzichtige afkeuring in de pers verscheen. Voorzover mij bekend heeft echter alleen Herr. Ned. eens iets over het miljoenplan opgemerkt. Ik hoop, dat deze procedure later nog nader verklaard zal worden.

Een tweede kwestie is, dat ik in De Reformatie las, dat de nieuwbenoemde prof. van Ruler Barthiaan was. De man is daarmee ten voeten uit geteekend. Ik heb indertijd eens onaangenaamheden met ds v. R. gehad, omdat ik hem zei, dat ik van verschillende zijden had vernomen dat hij een discipel van Barth was. Ds v. R. was ontstemd over de „gereformeerde gewoonte om ieder etiketten op te plakken, zonder onderzoek te hebben wat hij wilde“, en verklaarde o.m. dat hij van meening was dat het juist een treurig symbool was van het verval van dezen tijd, dat iemand als Barth zoo'n opgang kon maken. Hij gaf toe vroeger een tijdlang door Barth beïnvloed te zijn, maar zei daar thans geheel los van te staan. Met ds v. R.'s uitdrukkingwijze en zijn beschouwing over de betekenis van den Staat in Gods wereldplan kan ik het niet bijster vinden (ik heb nogal eens met hem van gedachten gewisseld), maar ik zie niet dadelijk, dat zijn gevoelen barthiaansch is. Hoogstens meende ik, dat het het gevoelen was van iemand, die zich van een ongereformeerde taal bedient, en daarom den luisteraar op zijn qui vive doet zijn. Voorloopig heb ik maar aangenomen dat ds v. R. „Van Ruleriaansch“ is, en nogal beïnvloed door Hoedemaker. Als buitenstaander dacht ik, dat zijn benoeming door de Herv. synode niet samenhangt met zijn barthiaansche sympathieën, maar met zijn „hoogkerkelijke“ opvattingen. Ik geef toe, dat in de dissertatie van ds v. R. Barth nogal eens aangehaald is, maar ik mis de vakbelangstelling (mogelijk omdat ik de vak kennis mis) om deze te bestudeeren. Als de Redactie echter eens duidelijk kon verklaren of en waarom ds v. R. een Barthiaan is, zou dit misschien zeer nuttig zijn. Ds v. R. heeft nogal wat aanhangers, die zeggen gereformeerd te zijn, en van Barth niets moeten hebben. De Redactie zou hen hierdoor van voorlichting kunnen dienen.

Met de meeste Hoogachting,

Uw dw.,

Dr A. J. VERBRUGH.

Naschrift. In antwoord op bovengestelde vragen:

1. Het bedoelde advies kwam niet uit de lucht vallen, want in de pers zijn reeds eerder in deze richting wenken gegeven.
2. Bedoeld advies wijst er zelf op, dat hier factoren in het spel zijn, blijk. de principiële leiding van onze jeugd, die van algemeene betekenis zijn. Zoolang onze J.V.'s en M.V.'s zich bezig houden met de studie van de beginselen der christelijke politiek, krijgen ze te maken met opvattingen als van dr I. A. Diepenhorst.
3. Er steekt niets achter bedoeld advies, maar er steekt in, wat er in staat.
4. Een voorzichtige afkeuring is toch een afkeuring; en voorts is het bedoelde advies zelf voorzichtig, wijl het waarschuwt tegen onvoorzichtigheid in het steunen van een actie waarvan de gevolgen, als ze niet te voren onder de oogen worden gezien, aan onze controle ontsnappen.
5. Prof. v. Ruler is inderdaad Barthiaan. Dat was hij al toen hij, nog student zijnde, door prof. Haitjema „gebruikt“ werd om een (overigens onder overlegging van de gronden door mij afgewezen) weerlegging te geven van door mij tegen prof. Haitjema gebruikte argumenten. Bovendien heeft het weekblad van den Hervormden Raad voor Kerk en Publiciteit nog pas er aan herinnerd, dat het juist Barth was, die van den student van Ruler destijds zeide: „houd hem in het oog“ (dit dan in prijzenden zin). Dat dr v. Ruler in zijn opvatting aangaande de theocratie zich van Barth verwijdt is natuurlijk ook ons bekend. Maar Barth wijkt ook zelf van Barth af. Het komt op de grondgedachten en grondmotieven aan. Barth zelf wijkt soms van Brunner

af, maar in zooverre Brunner weer aan die grondgedachten refereert buigt in de conclusies Barth toch weer naar Brunner over, en deze naar Barth (een voorbeeld in onze rede ter sluiting van den cursus). Invloeden van Hoedemaker zijn ongetwijfeld bij van Ruler aanwezig, maar die waren er ook bij Haitjema. Barth is begonnen te zeggen: tusschen „de wereld Gods“ en „onze wereld“ is een tegenstelling; van Ruler stelt tegenover „onze wereld“ de „toekomstige“, wat Brunner ook doet; zij verschuiven dus het probleem eenigszins, wat ook Barth min of meer doet als hij af en toe naar Brunner zwenkt; maar intusschen blijft de contrastteering tusschen „onze wereld“ en „Gods wereld“, hetgeen dan weer aan de Barthiaansche grondideeën trouw blijft. De redeneering, die blijkens bovenstaande ds v. Ruler zelf opzette lijkt erg veel op hetgeen dr Berkouwer over van Ruler opmerkte, maar beiden zijn dan ook in dezen in hun beweringen evenzeer af te wijzen.

K. S.

Amice frater.

Het is een merkwaardig en beangstigend teeken van onzen dag, dat de meest ellendige figuren, die de historie kent, weer worden opgeroepen, niet nog ter waarschuwing, maar ter verontschuldiging, zoo niet ter rechtvaardiging van vroegere en huidige gruweligheden. Letterkundigen en volksmensen bewandelen dan gelijken weg, om ons de wijsheid van den volksmond te doen vergeten, dat men zich aan een vuile paal niet schoon kan wrijven.

Zoo wordt dan een zoekende jeugd verwezen naar voorbeelden als een Stendhal en een Markies de Sade. Terwijl, als het ingeroepen kwaad nabij komt, de schrijvers zelf in wilden angst den dood zoeken.

Over Stendhal sprak ik reeds en zijn levensles: wel-lust en geweld.

De andere, niet ten onrechte met hem in één adem genoemd, is de beruchte markies de Sade; een man uit den kring van het schandelijke Fransche hof van de dagen van den regent, die volgens het getuigenis van zijn eigen moeder een zwijn was, en den zeker niet hooger staanden koning Lodewijk XV.

Die libertynsche grandseigneur uit de misschien wel zwartste periode der geschiedenis van Europa, welke mee de revolutie van 1789 voorbereidde, verleide niet alleen jonge meisjes, maar trachtte die, na zijn orgien, te vergiften. Hij werd tengevolge daarvan van de eene rechtbank naar de andere geleid, ont kwam af en toe aan een gerechte straf door persoonlijk ingrijpen van den koning, maar maakte het eindelijk zoo bont, dat hij van de eene gevangenis naar de andere werd gevoerd, en ten slotte in de Bastille terecht kwam.

Hij wordt ons geteekend als een uiterlijk voornamen, innemende figuur, verleidelijk in den omgang, die achter dit scherm zijn satanischen geest verborg.

In de gevangenis gaf hij zich dan over aan de vreeslijkste fantasieën van misdaad en vernieling, die hij dan in zijn romans beschreef.

Het is goed er niet veel van te zeggen.

Hier slechts dit oordeel van den Franschen literator, Janin, die zegt: wanneer deze auteur aan het eind was gekomen van de tekening zijner monsterachtige daden, wanneer er geen laster tegen eenige kerk meer was te vinden, als er geen kind meer van de borst zijner moeder kon worden gerukt om in wilde woede te worden vermoord, geen immoreele gedachte meer uit zijn booze ziel was op te diepen, geen ding meer overbleef uit het leven, waarover hij zijn smaad kon uitgieten in hijgende wildheid, dan herstelde hij zich, betreurde het, dat hij geen illustraties bij zijn geschriften kon voegen, en betuigde lachend, dat hij nog ver beneden gebleven was bij hetgeen hij wel zou willen doen.

Zelden zegenvierde satan meer over een bedorven menschenhart als bij dien man.

Nu ging dit zijn tijdgenooten, die anders heel wat zagen gebeuren, te ver, en zij deinsden terug voor wat zij later noemden: sadisme.

Een woord dat op veler lippen weer was, toen wij hoorden van de gruwelen der concentratiekampen van onzen tijd.

Maar wat zien wij nu?

In het Fransche protestantsche weekblad „Reforme“ lees ik, dat een Fransch auteur over dien Sade een boek schrijft met den titel: Sade, mijn naaste.

Nu zou zulks in dezen zin bedoeld kunnen zijn, dat hij wilde zeggen: ziehier, tot hoe groote boosheid een mensch kan vervallen. Dit ten antwoord op de hoogmoedige taal onzer humanisten.

Maar zoo is het toch niet bedoeld.

Deze schrijver buigt zich met huivering over het leven van dien booze heen, roept zijn geest op, spreekt met hem, neemt hem de blecht af, om achter het geheim van zijn boosheid te komen.

Hij denkt aan een woord, dat wij in Openbaring 9 vs 6 vinden: „en in die dagen zullen de menschen den dood zoeken en zullen hem geenszins vinden, en

zij zullen begeeren te sterven en de dood vlucht van hen“.

Prof. Greijdanus zegt in zijn verklaring, dat er in vers 5 sprake is van sprinkhanen, die de menschen alleen mogen aanvallen en pijnigen en dat het hier niet gaat over lichamelijke krankheid en lijden door natuuronheilen, maar over geestelijke benauwing in het hart door duivelsche kwelling.

Het werk dus van helse machten, die op volledige vernietiging doelen, maar deze niet zullen kunnen volbrengen.

De menschen zijn de slachtoffers, die vreezen en vluchten.

In ons geval gaat het over de helse geesten zelve, die door menschen worden opgeroepen.

Wat is nu volgens den Franschen schrijver over de Sade als zijn naaste het geheim, dat hij, als met hem redeneerend, eindelijk ontdekt?

Wel: deze booswicht was zoo onder den indruk van den miserabelen toestand, waarin de menschheid verkeert, dat hij haar gaarne zou willen vernietigen en daartoe geen misdaad te erg zou achten, uit de begeerte — ideologie, zooals men dat thans zegt — om deze verachtelijke wereld te doen verdwijnen, opdat er plaats kome voor een zuivere wereld.

Sade was dus als bezeten door de begeerte naar een verloren zuiverheid en daartoe ging hij het goede, dat er nog is, zooveel mogelijk bezedelen met zijn smaad.

En op de vraag, wat er dan achter deze begeerte tusschen schuilen mocht, hoe een mensch tot zulke boosheid kon komen, wordt het antwoord gegeven: hier zit achter een herleving van het oude gnosticisme. Het is er misschien latent, verborgen, maar toch wezenlijk aanwezig.

Nu is dit herleven van die vreeselijke ketterij, waartegen de kerk van Christus in de eerste eeuwen na den Pinksterdag had te strijden, die satanische vermenging van verderfelijke heidensche motieven met Christelijke namen, in onzen tijd een niet te loochenen feit.

Nu het paganisme terugkeert volgt ook al zijn boosheid.

De Fransche auteur zegt: in de ziel van dien grandseigneur uit de eeuw der verlichting — de goddelooze achttiende eeuw — herleven de motieven van die oude heidensche gnostieken in sterke mate.

Het is onmogelijk dit gnostieke systeem niet te zien doorschemeren, niet herinnerd te worden aan de visioenen van een Basilides en een Valentin, ja bovendien van een Marcion.

Men beweert thans wel, dat die Marcion, van wien in onze belijdenis ook sprake is — art. 9 — als een uitermate gevaarlijk ketter, eigenlijk niet tot de gnostieken behoort. Men vormt dan allerlei fijne onderscheidingen. Het maakt geen diepen indruk, want hij was er zeker heel na-e familie van, en niet minder boos.

Welnu, de sadistische natuur schijnt zich te herinneren den staat van volkomen zuiverheid van den door Marcion genoemden „goeden god“, die met de geschapen wereld niets te maken had. De schepping was het werk van den geopenbaarden schepper-god, wreed en rechtvaardig, zelf gevallen in den strik zijner booze schepping, en nu wordt die booze god opgeroepen zijn eigen werk te vernielen. De Sade kan zich daarin zeer goed vinden en het is dus zijn bedoeling geweest, dien schepper-god van Marcion te helpen in zijn vernielingswerk, waarbij deze zelf ten onder zal gaan, opdat er alleen plaats weer zal zijn voor den goeden, ons nog vreemden god.

Nu zegt de schrijver in „Reforme“: als dit waar is, dan zagen wij dit werk der vernieling met zulk motief der zuivering verricht door de nazi's en hun bondgenooten allerwege, onder aanvoering van een sadistischen geest als Hitler.

Daar moet komen een zuiver ras, alle vermenging moet worden uitgeroeid, de joden voorop, opdat er straks alleen zou zijn het zuivere: Germaansche ras van moedige, gezonde menschen, „Uebermensen“, als Nietzsche zich die dacht, de wettelozen, die voor geen misdaad terugdeinzen en alle menschelijke en goddelijke wet met vreugde overtreden.

De zuivere sterke mensch, het individu bij uitnemendheid, is dan geboren. Het wordt dan zooals de Duitsche dichter Hoelderlin het zei: door de verstoring wordt de lente geboren.

Wilde haat tegen de schepping, verachting van de conditie, waarin de menschheid verkeert, en een diabolisch verlangen naar een abstracte zuiverheid.

Moeten wij nu zulk een Sade als onzen naaste aanvaarden?

Daar zijn verschillende schrijvers, die af en toe gingen zoeken in de meest verborgen ruimten der openbare bibliotheken, om van Sade's werken te genieten, een Baudelaire en een Verlaine, en een Du Perron, om niet meer te noemen. Wie weet wat Zola en zijn naturalistische school bij hem leerde. De z.g.n. impressionisten vonden hem ook fraai.

Wetenschappelijke menschen uit de Freudiaansche school vonden hier veel materiaal. En het past bij de leer, dat de mensch maar moet kruipen door de vuilste riolen, afdalen in de diepste diepten van het zondige menschenhart, om tenslotte het licht der verlossing te vinden.

Een Dostojewsky was er niet ver vandaan.